

Szülőföldünk, a Dunántúl

A Dráva mellékén

A Dráva mellékén vagyunk, egyikében azon végtelen lankaságoknak, mikben a vad is eltéved. Mindenféle erdők, évezredek ihar- és égerfák, és az erdők tövében víz. Nagyszerű mocsár, melyből vízi virágok és sás helyett óriási szálfák nőttek elő, miknek lehajló gallyairól gyökeret húz az éltető víz színe. Ide építi rejtett fészket a hattyú, itt tanyáz a koronásgém, a vakvarjú, az aranylile és egyéb fajai az emberkerülő vízi vadaknak, miknek alig téved ritkaságul egy-egy példánya a lakottabb vidékekre. Néhol egy-egy dombosabb helyen, honnan késő nyáron a víz alápad, virágok nőnek fel, minőket tán csak az özönvíz után mutatott fel a föld, oly buják, oly ismeretlenek. Minden fű, rekettye óriásira nő az iszapos földben. A tölcseres folyondár, a téli zöld repkény oly vastag indákat hajtanak, mint a szőlő venyigéje, mik egyik fáról a másikra kapaszkodva, összefonják azoknak derekait, lecsüggenek virágos girlandjaikkal¹ a sötétkomoly iharfákról, mintha valamely hamadriad² koszorúzta volna fel a neki szentelt berket.

S ha alászáll az est, akkor kezdődik a vizek országainak élete. Egész falkái a vízlakó madaraknak szállanak fel a légből. s undok egyhangú brekegés közül kiszólal a vízibika szomorú kúrthangja, s a zöld teknősbéka fütyülése; a hattyú megszólal, elmondja négyhangos énekét, melyet már a mesevilágba számítanak; mert hisz itt nincsen ember közel, e hely még az istené!

Akadnak ugyan néha merészebb vadászok, kik messze be mernek hatolni ez úttalan fűzfá- és nyárbokokkal ellepített tömkelegbe. Néha csónakon kell a fák között bujkálni, melyet minden pillanatban felfordítanak a víz alatt messze elnyúló szakállas gyökerek. Pedig ott alant több ölnyi³ a víz mélysége, s a sötétzöld hínár és a sárga mocsárvirágok és a kis fekete-piros gyíkok, mik köztük futkározva oly közel látszanak, mintha kézzel le lehetne értük nyúlni, mind oly magas víz alatt vannak, mely a legmagasabb férfit is elnyeli. Másutt a sűrű rengeteg állja útját a naszádnak⁴; a fák, miket ember soha nem irtott, ezredek óta halomra dűledezve, ott rohadtak; a lehullott törzsököt kővé változtatta a víz, a hínár gyökerei, a fűnyüg fonalai, az iszalag indái össze-vissza nőttek, erős, szívós bürüt⁵ képezve a víz színe fölött, mely hajlik, ingadoz, de le nem szakad a léptek alatt. A torongy⁶ fodorszövénye azután folytatni látszik a bürüt, továbbfutva a víz színén, de már ez nem tartja fenn a rálépőt, – még egy lépés és ott a halál. Ez ismeretlen, szokatlan vidéket nem igen látogatja senki.

Délfelé egyedül a Dráva szab határt e lankaságnak, ez erdő szélén lévő fák beledűledeznek a habokba, miket sokszor medrébe sodor a kiáradt folyam a hajósok veszedelmére.

Északra tovább tart az erdő, csaknem Csáktornyáig, s ahol megszűnik a mocsár, ott makkos fák, cser, tölgy és bükk díszlenek, oly magasak, oly egyenesek, minőket Magyarországon alig látni másutt. A széles rengeteg tele mindig a vadak minden nemeivel, legszebb, legnagyobbak a vadkanok benne, mik nappal a mocsárban henteregnek. A szarvas sem ritkaság, s amit találni, az nagy, erős és bátor, sőt régebben még bölényt is láttak e tájon, amint esténként a közelben fekvő totoveci⁷ kölesvetésekre ellátogatott, hanem az a legkisebb

¹ girland – füzér, koszorú

² hamadriad – erdei nimfa, valamely fa szelleme az ókori görögöknél

³ öl – régi hossz mérték, kb. 1,9 m

⁴ naszád – könnyű és gyors járatú, kisméretű hadihajó

⁵ bürü – kisebb patakon, árkon átvezető deszka, gerenda, palló vagy más anyagból alkotott átjáró, hid gyalogosok számára

⁶ torongy – békanyál, hínárszerű mocsári növény

⁷ Totovec – falu Horvátországban

üldözésre a mocsár belsejébe vette magát, ahova azt követni nem lehetett.

Jókai Mór

Jókai Mór (1825-1904) nemcsak érdekes történeteket, romantikus regényeket írt, hanem színes leírásokban megörökítette Magyarország tájait, természeti képét is.

Gyűjtsd szójegyzékbe a szemelvényben szereplő növény- és állatneveket!

Keress Jókai műveiben természetleíró, a dunántúli táj valamely részletét bemutató sorokat!

Lakóhelyed közelében hol van természetvédelmi terület, védett fa vagy virág? Ha még nem jártál ott, a legközelebbi kirándulás alkalmával keresd föl azt a helyet!

Drávai hajóvontatók dala

A Dráva mint nemzetközi víziút sokkal nagyobb szerepet játszott a múlt kereskedelmi életében, mint azt egyesek gondolnák. Évszázadokon át volt a természetes határ Magyarország és Horvátország, majd a török fennhatóság és a magyar területek között. Hogy ezekben az időkben mit jelentett kereskedelmi szempontból, nem tudni, ám a török kiűzése utáni jelentőségét annál inkább ismerjük. A Steier⁸ hegyek fáját rönkként és feldolgozva vitte le egészen Belgrádon túlra. Somogy, Zala gabonáját sajkákon⁹ vissza. Alsó-Ausztria gyümölcsét Szerbiába. Erdély Tiszán eresztett sóját egészen Zaláig. Nagyharsány követ a Dráva völgyébe. Ausztria gránerei (kránicok)¹⁰ ismerkedtek Szlavónia licsányjaival¹¹, Drávavölgye magyarjaival, az Alduna németjeivel. Nincs talán még egy magyar folyó, mely ily rövid futás alatt ennyiféle népnek adott volna kenyeret.

A Dunán már rég gőzhajó járt, amikor a Dráván még mindig emberi és állati erővel vontatták felfelé a hajókat. Még 1890-ben is alig ismerték a gőzhajót. Így még ma is élnek tanúk a hajóvontatás idejéből, akik elmondták a vontatás, eresztés módjait, életükből képeket meséltek, melyekből némiképp meg lehet rajzolni a régi világ ez elveszett foglalkozását. Falunkban, Drávapalkonyán még ma is élnek, akik annak idején hajót húztak, vontattak, eresztettek. Soós Pál, Pál József, Ádám Lajos és még néhányan, ma is élő öregek szívesen mesélnek a régi életről, melyben ma már nem a keserúséget, hanem ifjú életük kalandjait látják.

A hajót lépésre, ütemre vontatták. Amikor indítottak, először egyhelyben topogtak. A hajót kellett ingatni. Jobbra-balra dülöngéltek, és a hámnak feszülve imitálták¹² a lépéseket. – Dembőjj má no - mondogatták egymásnak. Az ingó, mozduló hajót apró, rövid léptekkel indítják, majd a lépések hosszabbodásával előre lendítik. Ilyenkor külön indító, húzó vezényszavakat használtak. Idézzünk belőlük néhányat! Nocsak-nocsak, húzd meg csak. Hipp-hopp, hippá-hoppá, hippá-hopp. Perhá-perhá, perhá-hopp. Fogd meg jól, húzd meg jól. Markold meg – ne ereszd. Húzd csak csak – ne szaladj.

A mozgásban lévő hajót nótaszóra húzták. A nóta a lekókadtt fejeket felemelte, az elfáradtakat tüzelte. Bárhogy is megszokták a ritmikus húzást, a nóta új ütemet, új lendületet és változatosságot hozott a munkájukba.

Kovács Sándor

⁸ Steier – Stájerország, Ausztria tartománya

⁹ sajka – nagyobb, könnyű mozgású csónak, kis vitorlás hajó

¹⁰ gráner – kránic, horvát-szlovén nép

¹¹ licsány – horvát-szlovén nép

¹² imitál – utánoz, színlel

Szülőföldem, a Balaton

Nekem még van szülőházam. A gyerekeimnek már csak a pécsi klinikát tudom megmutatni. Ott, ahol a balatoni műút Földvár felől a szántódi révhez fordul, és az utat a vasútvonal átszeli, egy vasúti őrház áll. Homlokán fehér tányér, benne fekete számok: 119/a. Szántód és Zamárdi között a félszigetet levágó, időt takarító utat később építették. 1930-ban még minden jármű megtette a kitérőt a komphoz. A ház egyik oldalán az autók suhogtak, másik oldalát a vonatok reszkettették.

Az őrház előtt volt a sorompó. Nyáron ideges motorosok tülköltek. Aki türelmetlen volt, és a leengedett rúd alatt megkockáztatta az átjutást, gyakran bevért fejjel hozták az udvarunkra. Véresek lettek a pokrócaink, s azon az éjjel nem tudtunk aludni.

A szántódi félszigetet akkor még víz és nád borította. Zamárdi felé, a pályatest mellett virágot szedtem és papírsárkányt eregettem. A sárkányt a szél fölkapta és bevitte a berekbe: azt hittem, a sárkány nádtete visszavágyik testvérei közé.

Az udvarunkban a kútnál egy tamariszkusz fa állt. Hat éves koromig mindennap elmentem mellette. Amikor másfél évtized múlva újból megláttam, elcsodálkoztam: a hajdan hatalmas és félelmes árnyakkal benépesített fa összetöpörödött. Megváltoztak a méretek, az arányok. Az idő bokorra zsugorította a fát.

Meglepetés várt a zamárdi templomban is, amikor tizenöt év után beléptem. Hajdan pólyába csavarva hoztak ide. Most a matrikulát¹³ ütöttem föl a nevezetes napnál. De ott csak bizonyos „Füstös” Tibort talált a kereső ujj. Az angyali karok tán' ma is így tartanak számon. Azt mondja anyám: – A születéseden örvendező és a demizsonból is megkínált pap, úgy látszik, nem jól értette a nevet.

Az élet és a halál nagy élményével itt, a szántódi parton találkoztam.

A víz szélén volt egy macskafejes kő, arra szoktam ülni. A víz átengedte a tekintetet, az apró halak alumínium-teste megvillant a lábam mellett. A hullámozás a homokkal borított mederben apró gyűrődéseket markolt. A meszes kagylóhéj-törmelék percenként kijebb sodorta a víz.

Itt láttam az első vízbefúlt embert. Egy csónakban feküdt, a halászok fogták ki. Teste fölpuffadt, haját zöld fürdősapka szorította le. Apám megfogta a kezemet, és elhúzott a komp vaskorlátjától.

Télen rianás remegtette az ablakunkat. Néha egész lakodalmasmenetek vágtak neki a jégnek, s számoltuk a perceket, vajon átértek-e már? Volt két fakutyánk, rajtuk száguldoztunk a part mentén, hátunkat a szél taszította.

Egy siófoki bevásárlásnál éreztem először, hogy elvesztem. Anyám az állomáson a csomagoknál hagyott. Vigyázzak rájuk, amíg helyet keres. Amikor visszajött, csak a csomagok várták. Én pedig, aki anyámat mentem keresni, őt nem találtam.

És itt voltam először boldog. Kiálltam a forgalmi iroda ajtajába, és néztem, ahogy apám karjának mozdulatára, a zöld tárcsa jelére elindulnak a vonatok.

Egyszer beleszorult a cipőm az átjárónál a sínek közé. Már látszott a mozdony füstje Pest felől. A fülemben éreztem a kerekek csattogását, amikor kiszabadult a bokám.

Hat éves koromban városba költöztünk. Bátyámat már korábban internátusba¹⁴ adták a szüleim. A diákévek csak rövid vakációkra engedtek a vízpartra. Ezek a nyarak sátrak alatt teltek; csillagok sütöttek át a ponyva nyílásán, de a csillagok is csak apró lyukak voltak az ég nagy sátrán. Egyszer egy iskolatárs villatulajdonos szülei nyitották ki a telek kapuját számunkra, másik nyáron egy ülést kínáló, szétágazó fenyő törzsén fölgyúlt szívvel olvastam

¹³ matrikula – anyakönyv

¹⁴ internátus – nevelőintézet, diákotthon

azokat a leveleket, amelyeknek írója ma is itt él mellettem.

Az egyetemi évek idején Pest és Kanizsa között mindig a nagy tó partján vitt és hozott a vonat. Az utazás négy-öt órája is beleszámított a vizsgára készülési idejébe. Csak két oldal között, amíg az ujj átfordította a lapot, jutott idő kipillantani a vízre. A továbbszántó figyelem elnyomta a sóhajt: jó volna leszállni és megfürödni. Talán valaki ajtót nyitna. Talán megtalálnám még a nádasban a fönnakadt papírsárkány csontvázát.

Néhány éve újból magához intett a Balaton. A fenyvesi parton, a hajdani marhalegelő helyén olcsóbban mért parcellákon¹⁵ áll egy kis ház. Távolabb zöldcsuhás fenyők hajladoznak, szeletfogó jegenyék zúgnak.

Itta fák még csak most nevelik az első termést. Dolgozni és pihenni járok alájuk.

Ismerem a tájat kerékpárról, a gyalogos szemszögéből, Ültem baráti autóban és vasúti hajtányon, jártam itt az esztendő minden szakában, üzött ide félelem és öröm, rám talált itt barát és egy tálba nyúlt velem, akiről tudtam, hogy elárul.

Az idő kitágul és a tér összezsugorodik itt.

A nap hosszabb, mint huszonnégy óra.

S a Balaton úgy összezsugorodik, hogy a tenyeremen elfér.

A vízhez kötöttem az életemet és a víz kiszolgáltatta magát. Szülőföldem és tulajdonom a Balaton.

De a Balaton nem tűri a kisajátítást.

A Balaton mindazoké, akik ismerik és szeretik, akik hallgatják és értik a beszédét.

Tüskés Tibor

¹⁵ parcella – telekrész, lakhely